

ไทม์ไลน์ ร.2 เสด็จสวรรคต สู่สถานการณ์กรุง เมื่อ “กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์” เสวยราชย์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) และกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ 3) จิตรกรรมฝาผนังศาลาทรงยุโรป หลังพระสมุทรเจดีย์ สมุทปราการ (ภาพจาก : ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพฤศจิกายน 2555)

ผู้เขียน กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม

เผยแพร่ วันเสาร์ที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2568

การเปลี่ยนรัชกาลตลอดประวัติศาสตร์ 200 กว่าปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไม่มีเหตุนองเลือดเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่การผลัดแผ่นดินรัชกาลที่ 2 สู่รัชกาลที่ 3 เรียกว่าไม่ได้ราบรื่น 100% ทั้งมีลำดับเหตุการณ์ก่อนเสด็จสวรรคตที่น่าสนใจทีเดียว

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ภาพสีน้ำมัน ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ)

ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเกิดกลางร้ายตามคติคนโบราณหลายอย่างก่อนพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จะทรงมีพระอาการประชวรแล้ว ยังเป็นการเสด็จสวรรคตอย่างรวดเร็ว
หลังทรงมีพระอาการเพียงไม่กี่วันเท่านั้น โทมัสไลน์ต่าง ๆ เป็นดังนี้

เดือนกว่า ๆ ก่อนการเสด็จสวรรคต ช่างสำคัญในรัชกาลที่ 2 ล้ม (ตาย) ในเวลาไล่เลี่ยกันถึง 2 ช่าง
คือ พระยาเศวตคชลักษณ์ และพระยาเศวตไอยรา

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมล
ตรวจสอบชำระจากฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ระบุข้อความว่า

“พระยาเศวตคชลักษณ์ล้มอีกข้างหนึ่ง เหตุที่พระยาข้างเผือกอันเป็นศรีพระนคร นับว่าเป็นคู่พระ
บารมีในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 2 ล้มไปในคราวเดียวกันถึง 2 ช่างเช่นนั้น เป็นเหตุให้เกิด
รู้สึกกันทั่วไปว่า เป็นอุปัทวเหตุอันสำคัญมีขึ้น จนถึงไม่สบายพระทัยในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ 2 ทรงทราบดีว่าเป็นเรื่องไม่มงคล ทำให้ทรงรู้สึกไม่สบายพระราชหฤทัย ส่งผลกระทบต่อ
งานสำคัญที่กำลังจะจัด คือ พระราชพิธีทรงพระผนวชของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ
(ต่อมาคือรัชกาลที่ 4) จึงทรงลดทอนพระราชพิธีในช่วงแห่ ไม่ให้ยิ่งใหญ่เกินไป

7 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 ทรงพระผนวชเจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งทรงได้รับพระฉายาทางธรรมว่า “วชิร
ญาณภิกขุ” รัชกาลที่ 2 เสด็จพระราชดำเนินไปถวายเครื่องบริวารและไตรจีวรแก่เจ้าฟ้ามงกุฎด้วย
พระองค์เอง หลังจากนั้นก็ทรงเริ่มมีพระอาการประชวร

14 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 หรือ 7 วันหลังพระราชพิธีทรงพระผนวชเจ้าฟ้ามงกุฎ พระราช
พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บอกว่า ทรงมีพระอาการ
ประชวรมีนเมื่อพระองค์ เสวยยาแล้วก็ไม่หาย ดังความว่า

“ทรงพระประชวรให้มีนเมื่อพระองค์ เรียกพระโอสถชื่อ จารโนเพชร ข้างที่ ที่เคยเสวยนั้นมา
เสวย ครั้นเสวยแล้วให้ร้อนเป็นกำลัง เรียก ทิพยโอสถ มาเสวยอีก พระอาการก็ไม่ถอยให้เชื่อมซึม
ไป แพทย์ประกอบพระโอสถถวายก็เสวยไม่ได้ มิได้ตรัสสิ่งไร”

16 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี ระบุว่ารัชกาลที่ 2 เสด็จ
ฯ ไปทรงประทับตักแตงเขมอ ในพื้นที่สวนขวา ภายในพระบรมมหาราชวัง และทรงเริ่มมีพระ
อาการประชวรในวันนี้

17 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 บันทึกฉบับเดียวกันบอกว่า เกิดเหตุกลางร้ายหลังรัชกาลที่ 2 เสด็จฯ
ออกถวายพระเคน คือ พระยาช้างร้องเสียงดังสนั่น และพระยาม้ากับพระยาโคสึงวาสกัน ระบุ
ข้อความว่า

“เสด็จออกถวายทรงพระเคน เสด็จขึ้น วันนั้นพระยาปราบไตรจักรถอดเสาเบญพาดร้องก้องสนั่น
ไม่จับหญ้า ยกวงพาดงน้ำตาไหล ทั้งพระยาสินธพชาติกับโคอุสุภราชสโมสรสังวาสกัน ที่ศาลาสา
รบาญชี คนคู่อืออึงเสียงแซ่”

ทั้งนี้ จดหมายเหตุโหร ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักวิชาการว่ามีความแม่นยำเรื่องวันและเวลามาก
ระบุว่า เป็นวันที่ 17 กรกฎาคม นี้แหละ ที่พระองค์ทรงเริ่มมีพระอาการประชวร

21 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เสด็จสวรรคต ณ
หมู่พระมหามณเฑียร ภายในพระบรมมหาราชวัง

ไม่ว่าจะเริ่มมีพระอาการประชวรในวันไหน ระหว่าง 14-17 กรกฎาคม การสวรรคตในวันที่ 21
เดือนเดียวกัน ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ยืนและกะทันหันมาก เพราะอยู่ในระยะเวลาเพียง 5-8 วัน
เท่านั้น

ตามกฎมณเฑียรบาลตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชโอรสที่ประสูติแต่พระอัครมเหสีจะทรงมี
ฐานะเป็น “สมเด็จพระพุทธเจ้า” มีพระอิสริยยศสูงสุดในตำแหน่งรัชทายาท ซึ่งจะทรงขึ้นเป็น
กษัตริย์พระองค์ต่อไป

แต่ในทางปฏิบัติ กฎดังกล่าวมิได้มีการยึดถืออย่างเคร่งครัด เพราะในยุคอยุธยาที่มีการชิงราช
บัลลังก์กันตลอด กล่าวคือ เจ้านายพระองค์ใดมีอำนาจมากก็มีสิทธิขึ้นครองราชย์ได้เหมือนกัน

เนื่องจากรัชกาลที่ 2 ทรงพระประชวรหนัก ถึงขั้นไม่สามารถจะทรงมีพระราชดำรัสใด ๆ ได้ จึงไม่
มีพระราชกระแสรับสั่งว่าจะทรงมอบราชสมบัติให้เจ้านายพระองค์ใด เกิดเป็นปัญหาว่า ใครจะได้
เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อไป ? ตอนนั้นมีเจ้านาย 2 พระองค์สำคัญที่มีสิทธิครองราชย์ คือ

เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งตอนนั้นยังทรงพระผนวชเป็นภิกษุ กับ พระเจ้าสุภยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์
(ต่อมาคือรัชกาลที่ 3)

สุดท้ายปัญหาดังกล่าวไม่ได้ยืดเยื้ออะไร เพราะบรรดาเจ้านายและขุนนางปรึกษาหารือกันแล้วเห็น
พ้องว่า “กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์” เหมาะสมที่สุด

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ พ.ศ.2367-2394)

เป็นที่มาของบรรยากาศการผลักดันดินสุดคูกุ่่นภายในราชสำนักสยาม อันมีเบื้องลึกเบื้องหลังมากมายที่ส่งผลต่อประวัติศาสตร์ไทยหลังจากนั้น เรื่องราวทั้งหมดเป็นอย่างไร เจาะลึกได้ใน “สืบประวัติศาสตร์ ZAB HISTORY ผลัดแผ่นดินพระพุทธรูปเลศหล้า รัชกาลที่ 2 บรรยากาศราชสำนักคูกุ่่น”

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 12 กรกฎาคม 2568

https://www.silpa-mag.com/history/article_155452